

HAKAN ÖZOĞLU'NDAN 'CUMHURİYET'İN KURULUŞ SAVAŞLARI'

1920'lerde Türkiye'de iktidar mücadeleleri

Hakan Özoğlu, Cumhuriyet'in Kuruluş Savaşları'nda (YKY), Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından, eski rejimden kurtularak yeni bir ülke inşa etmeye çabalayan, Kurtuluş Savaşı'nın başrolündeki aktörlerin 1920'lerin başındaki güç ve iktidar mücadelesini anlatıyor. "Türkiye Cumhuriyeti olan bu topraklar nasıl böyle radikal bir dönüşüm geçirdi? Yeni rejimin liderlerine ve ideallerine ülke içinde muhalif olanlar kimlerdi? Bu muhalefeti etkisiz hale getirmek için hangi yöntemler kullanıldı?", incelemenin merkezini oluşturan sorular.

SERHAN AYTEKİN

Hakan Özoğlu, Türkiye'nin yakın tarihine, özellikle 1923 öncesine ve sonrasına ilişkin araştırmalarıyla tanınan bir isim. Resmi tarihyazımında çok yer verilmemiş bilgi ve belgeleri ortaya çıkararak okuyucularla buluşturan *Özoğlu*, arşivlerden ulaştığı kayıtları kitaplarında ayrıntılı biçimde paylaşıyor ve yakın tarihe ışık tutuyor.

Amerikalı Diplomat *Amiral Bristol*'ın *Gözlemleri*'nden sonra *Cumhuriyet'in Kuruluş Savaşları*'yla (YKY) okuyucularla buluşan *Özoğlu* araştırmasında, *Osmanlı İmparatorluğu*'nun ardından, eski rejimden kurtularak yeni bir ülke inşa etmeye çabalayan, *Kurtuluş Savaşı*'nın başrolündeki aktörlerin 1920'lerin başındaki güç ve iktidar mücadelesini anlatıyor.

Özoğlu, belli bir bakış açısıyla kaleme alınıp yorumlanmış eserlere de, dönemin resmi tarih anlatısına uygun uygun belgelere de eleştirel ve sorgulayıcı biçimde yaklaşıyor.

"Türkiye Cumhuriyeti olan bu topraklar nasıl böyle radikal bir dönüşüm geçirdi? Yeni rejimin liderlerine ve ideallerine ülke içinde muhalif olanlar kimlerdi? Bu muhalefeti etkisiz hale getirmek için hangi yöntemler kullanıldı?", incelemenin merkezini oluşturan sorular.

Özoğlu, 1923'te kurulan *Türkiye Cumhuriyeti*'nin başlıca aktörlerinin politik gerçekliklerle ve zorunluluklarla hareket edip muhalefeti geri plana ittiğine, çoğunlukla pragmatik davranışına ilişkin bir yorum yapıyor.

1918'den 1923'e kadar geçen beş yılda pek çok işgal ve işgal girişimi atlatan Türkiye topraklarında, başta *Mustafa Kemal* olmak üzere *Kazım Karabekir*, *Ali Fuat Cebesoy* ve *Rauf Orbay* gibi komutanlar sayesinde yenilgiden *Kurtuluş Savaşı*'na ve oradan da *Cumhuriyet*'in ilanına kadar varan bir süreç yaşanıyor.

İstanbul ve Ankara arasındaki gerilim ise bu kuruluş zamanlarının önemli bir dönemeçi. İstanbul ve Ankara içinde kendi hükümetlerine muhalif isimlerin varlığı da öyle.

POLİTİK, FIKRİ, SOSYAL, ASKERİ KAVGALAR
Özoğlu, 1920'li yılların başındaki hareketli günleri şöyle özetlemiştir:

"Ankara'daki milliyetçiler, iktidarın hâlâ ehil başka tahtları olduğunu biliyordu. Mustafa Kemal, 1923 itibarıyla Cumhuriyetin ilanına kadar, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy ve Kazım Karabekir gibi kimi yakın arkadaşlarını ve Ankara çevresinin itibarlı şahsiyetlerini çevresinden uzaklaştırmıştı.

İstanbul'da ise hâlâ eski rejimin kalıntıları vardı: İstanbul basını, Osmanlı siyasetçileri, yeni atanan Halife Abdülmecit Efendi (TBMM 19 Kasım 1922'de onun atamasını oylamıştı) ve birçoğu Ankara'ya dış bileyen ve hepsi de Ankara'nın hükümet iddiasına bir tehdit teşkil edebilecek Osmanlı hanedanı

mensupları. Bu grupların sindirilmesi gerekiyordu.

Mustafa Kemal, Osmanlı hanedanı Türkiye'de kaldığı müddetçe Ankara'nın muhaliflerinin bundan cesaret alacağına hükmetti. Milliyetçiler, halifelik makamının, imparatorluk ve dışındaki Müslüman nüfus arasında hâlâ büyük bir itibar sahibi olduğunun kuvvetle farkındaydı."

Bu manzarayı oluşturan İstanbul'da Ankara'ya muhalefet, Ankara'da Ankara'ya muhalefet ve ülke genelindeki muhalefet ile Cumhuriyeti kuran kadro arasındaki mücadele, *Özoğlu*'nun araştırmasının girişi niteliğinde.

Sonrası hızla geliyor: Ankara muhalifi 150 kişinin sürgüne gönderilmesi, *Takrir-i Sükün*, *İzmir suikastı* ve ardından yaşananlar... *Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)* ve *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF)* gerilimi, Osmanlı hanedan üyeleri ve tarikatlar ile *Mustafa Kemal* arasındaki çatışmalar... Kısacası politik, fikri, sosyal ve hatta askeri kavgaların yaşandığı bir dönem.

YENİ REJİMİN BAŞARISI

Özoğlu, 1919-1923 arası yaşananların ve 1923 sonrasının, "Mustafa Kemal ve arkadaşlarının pragmatizminin bir başarısı olduğunu" söylüyor, ardından şöyle devam ediyor:

"Profesyonel tarihçiler olarak bizler 'şayet' sorusunu sormalıyız. Şayet Sultan Vahdeddin 1920'de Ankara hükümetini meşru hükümet olarak kabul etse ve ülkeden kaçmasa ne olurdu? Şayet Enver ve Talat paşalar öldürülme ve Türkiye'ye geri dönse ne olurdu? Şayet son halife II. Abdülmecit An-

kara için daha kullanışlı olsaydı ne olurdu? Şayet Meclis'teki muhalefetin (TCF) daha güçlü kasları olsaydı ne olurdu?"

(...) Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, yeni Türkiye'nin varoluşu konusunda bir yaklaşımını olmadığını iddia etmiyorum. İddiam, Mustafa Kemal'in yaklaşımını biçimlendiren ve bu sürekli değişen ve kendini uyarlayan idealin hayatı geçtiği ortamı yaratmanın, iktidar mücadelesi olduğu şeklinde; yeni rejimin en önemli avantajlarından biri de onun bu kendini uyarlayabilme becerisi olmuştur."

Özoğlu'nun resmi anlatıya şüpheyle ve eleştirel bakışı gibi *Cumhuriyetin Kuruluş Savaşları*'ndaki bilgiler, belgelere ve yorumlara da aynı şekilde yaklaşılabilir.

Bu, her tarihçiden ve okuyazardan beklenen bir tavır. Tarih bilimi ve tarihin kendisini ilgi çekici kılan da bu değil mi? Yeni bilgi ve belgelere dayanarak yapılacak her yorum ve tartışma, gerçeklerin anlaşılmasını kolaylaştıracak.

Bir antitez sayılabilecek *Cumhuriyet'in Kuruluş Savaşları*'nın da antitezi bu sayede yazılabilecek ve böylece ortaya yeni tartışmalar çıkacak. Bu anlamda *Özoğlu*'nun ve ona karşı fikirler öne sürecek bilim insanlarının çabası, *Cumhuriyetin 100. yılını* yaşadığımız şu günlerde dikkate alınmalı. ■